

Dzieje wsi Miłobądz

Autor: Krzysztof Kowalkowski

Miłobądz jest wsią sołecką w powiecie tczewskim położoną wzdłuż drogi łączącej Gdańsk z Tczewem. Nazwa wsi pochodzi od staropolskiego imienia Miłobąd. W staropolszczyźnie imion z członem bąd było bardzo dużo. Niektóre zachowały się jedynie w zabytkach, jak Przebąd, Wszebąd i Niesiebąd, inne zostały utrwalone w nazwach do dziś istniejących miejscowości, jak np. Chociebąd, Dobrobąd, Małobąd. Równie częsty był przymiotnik miły w pierwszym członie wielu dwuczłonowych imion staropolskich, np. Miłobor, Miłobrat, Miłogost, Miłowuj, Miłostaw. Od tych imion pochodzą nazwy wiele miejscowości w Polsce i w Słowiańszczyźnie. Nazwę Miłobądz noszą również wsie na Pomorzu Zachodnim w powiatach: Szczecinek, Sławno, Miastko, i Drawsko Pomorskie. Pierwsze udokumentowane informacje o Miłobądzu pochodzą z 1250 r. Wtedy to książę gdański Sambor II nadał biskupowi siedem wsi wśród, których była także wieś Milobandze. Odtąd aż do sekularyzacji dóbr kościelnych przez rząd pruski, Miłobądz był własnością biskupów kujawskich. Tu też, zapewne jeszcze za czasów książęcych powstała parafia i drewniany kościół. Brak jednak na ten temat informacji źródłowej. Nazwa wsi na przestrzeni dziejów zmieniała się. Źródła pisane wymieniają w 1250 r. również Milobandz i Mylobandz. W latach następnych wymienia się Mylobanz, Mylobandze, Mylobanze i Milobanz. W XIII wieku, Mylobancz, Mylovanz, Mylowancz, Milobancz, Milebancz, Milobandz, Milobancze. W XIV wieku nazwę wsi pisano Melovancz, Melbancz, Meelbantz. Kolejne nazwy bardziej przypominają dzisiejszą formę, gdyż w XVI i XVII wieku pisze się min. Miłobądz, Mielebantz, Millebantz, Miłobącz i Miłobandz, Milobondz, Miłobandz, Miłobądź, Miłobądz i Miłobądz. Dopiero zabór pruski powoduje, że o wsi pisze się Mühlbantz, Milebanz ale i Miłobądz. Po odzyskaniu niepodległości w 1920 r. wieś powróciła do swej tradycyjnej nazwy Miłobądz, choć niekiedy używano także nazwy Miłobądź. Zawsze jak z powyższego widać nazwa wsi była zbliżona w swym brzmieniu do tej pierwszej historycznej z 1250 r. W 1257 r. książę Sambor II odnowił przywilej biskupowi Wolimirowi, za co ten dopłacił księciu 100 grzywien. W 1286 r. Mestwin II, potwierdził przywileje Sambora na Miłobądz i wszelką wolność, oraz pozwolił biskupom kujawskim wybudować w Miłobądzu na strumieniu młyn i jaz, oddając im zarazem całą rzeczkę z obu brzegami. W 1299 r. biskup kujawski Wisław, nadał Miłobądzowi prawo niemieckie, zasiedlając go chłopami, dla siebie rezerwuje 4 włóki (ok. 65,2 ha) i młyn. Te 4 włóki stanowiły od tego czasu folwark biskupi należący do klucza subkowskiego, który w kolejnych latach ulegał znacznemu powiększeniu. Około 1300 r. postawiono najstarszą część kościoła, murowane prezbiterium stojącego dziś kościoła. Pierwszym ze znanych proboszczów miłobądzkich był Henryk występujący w 1320 r. jako świadek w głośnym procesie Łokietka przeciw Krzyżakom w sprawie rzezi gdańskiej w 1308 r. W XV wieku odnotowano istnienie karczmy "prywatnej własności", karczmarz był jednak zobowiązany brać piwo z dworskiego browaru w Miłobądz. W XVI w. Pod koniec XVI wieku kościół był przez krótki okres zajęty przez ewangelików i uległ zniszczeniu, ale po powrocie w ich władanie w 1643 r. został wyremontowany. Miłobądz w tym roku zajmował obszar ok. 328 ha ziemi. Było tu 7 gospodarstw, w których znajdowało się 31 koni, 17 wołów i 22 krowy. W 1728 r. opisano znajdujący się od dawna w kościele obraz św. Walentego. "Chociaż ołtarz i obraz św. Walentego z dawna istniał w Miłobądz, jednak kościelne akta o jakiejś nadzwyczajnej łaskawości nic nie donoszą. Dopiero w przeciągu przeszłego stulecia rozbudziło się powoli to nabożeństwo, które do dziś dnia się zachowuje". W następnych latach rozkwitło ono bardzo i obraz uznano za łaskawy, a odpust zupełny w dzień św. Walentego (14 lutego) był wtedy udzielany na 7 lat. W 1759 r. we wsi postawiono nowy murowany browar. Stanowił on doskonałe źródło dochodów, tak że trzeba było sprowadzać jęczmień ze starostwa tczewskiego, którego karczmy z kolei kupowały piwo w Miłobądz. Pierwsza szkoła w Miłobądz istniała na pewno około 1760 r., a funkcję nauczyciela spełniał organista Dawid Jante. Pod koniec XVIII wieku folwark biskupi w Miłobądz miał już ok. 234 ha, z czego 205 ha było uprawnych, 23 ha łąk i 11 ha innych użytków i nieużytków. Grunty uprawne przeznaczono między innymi pod uprawę 4 zbóż i pastwiska dla dużych ilości bydła i owiec. Te ostatnie odgrywały szczególną rolę w gospodarce folwarku, dając wełnę i skóry oraz nawożąc w sposób naturalny podczas wypasu pola. Mięso zaś stanowiło jeden z podstawowych składników wyżywienia ówczesnej ludności. W folwarku miłobądzkim w latach 1761-1772 było średnio 400 - 500 szt. owiec oddanych w pacht. Zakładano również pierwsze sady, a tradycja sadownicza w Miłobądz i okolicach pozostała do dziś. Rozszerzał się kult św. Walentego, który pod koniec XVIII wieku był obok św. Małgorzaty drugim przybrany patronem kościoła. Ta wielka cześć oddawana przez parafian Miłobądz św. Walentemu, przyniosła im "odpust zupełny po wsze czasy", jakiego udzielił w 1802 r. papież Pius VII. W 1848 r. w Miłobądz mieszkało 608 katolików. Były biskupi folwark przeszedł we władanie rządu pruskiego i został wydzierżawiony Niemcowi. W 1852 r. zakończono budowę linii kolejowej z Bydgoszczy przez Tczew do Gdańska. W Miłobądz powstał wówczas przystanek kolejowy, który przyczynił się do szybkiego rozwoju wsi, a liczba mieszkańców w 1868 r. wzrosła do 652 katolików i 57 ewangelików. We wsi była szkoła katolicka, do której uczęszczało 81 dzieci. Do parafii w Miłobądz należało 14 wsi, w których mieszkało łącznie 3106 katolików. W 1882 r. powstała w Miłobądz Przymusowa Straż Pożarna, która po I wojnie światowej przekształciła się w Ochotniczą

Straż Pożarną. Po przyłączeniu w 1920 r. Miłobądz do Polski, majątek podzielono na 12 parceli, które przekazano Polakom. Do dóbr kościelnych należało około 300 mórg, a do szkoły dwuklasowej 20 mórg ziemi. Miłobądz, w którym była pierwsza po polskiej stronie (jadąc z Gdańska) stacja kolejowa, miał oddział straży granicznej i punkt celny. We wsi były trzy gospody, mleczarnia, kuźnia, kołodziej, a także 2 warsztaty szewskie. W nocy z 15 na 16 sierpnia 1939 r. w Miłobądzu został zamordowany przez Niemców Michał Różanowski, żołnierz 2 Batalionu Strzelców w Tczewie. Był on dopiero pierwszą ofiarą, gdyż w czasie II wojny światowej hitlerowcy zamordowali jeszcze kolejnych 14 mieszkańców Miłobądz. Wyzwolenie Miłobądz nastąpiło 15 marca 1945 r. Niestety obok wielu zniszczeń dokonanych przez wycofujących się Niemców, spustoszenia doznał również kościół. Zniszczona znacznie została wieża kościoła, a sam kościół został spalony, tak że zostały tylko mury. Bezwrotnemu zniszczeniu uległo całe wnętrze kościoła i jego odbudowa trwała wiele lat. W 1954 r. powstał tu Zakład Sadowniczo-Doświadczalny, należący do Instytutu Sadownictwa i Kwiaciarstwa w Skierniewicach, który przyczynił się do rozwoju wsi, dając jej mieszkańcom zatrudnienie, a sadownikom wiele cennych rad. W 1968 r. wybudowano budynek nowej szkoły. W 1974 r. we wsi mieszkało 1026 osób.

Źródła:

Kowalkowski Krzysztof, Miłobądz, historia miejscowości i parafii, 1250-2000, Miłobądz 2000.

Mapy województwa pomorskiego w drugiej połowie XVI w., Biskup Marian, Tomczak Andrzej, w: Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu za rok 1953 zeszyt 1, Toruń 1955.

Milewski Józef, Kociewie Historyczne tom I i II, Starogard 1995.

Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, tom I do XV, Warszawa 1880 – 1902. Fotografie: Maciej Łabudzki